

Bölgesel Kalkınmada Kadın İş Gücünün Önemi: TRB 1 Bölgesi Üzerine Bir İnceleme

*Gökçe Cerev**

Özet: Gelişmekte olan ülkeler açısından bölgesel kalkınma iktisadi ve ekonomik istikrarı sağlayarak sürdürülebilir büyümeyi meydana getirme açısından önemli bir araçtır. Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde iş gücü piyasalarının mevcut yapısı önemli etkenlerdendir. İş gücü piyasalarının gelişmesinde ve istikrarlı bir görünüm sergilemesinde kadın işgücü göz ardı edilemeyecek bir konumdur. Gelişmiş ülkelerde iş gücü piyasalarında kadının mevcut konumu gelişmekte olan ülkeler açısından örnek alınması gereken bir durumdadır. Bölgesel kalkınma temelinde gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmayı amaçlayan ülkeler kadınların iş gücü piyasalarındaki konumunu daha iyi bir duruma getirmeyi hedeflemelidir.

Bu çalışmada Türkiye’de kalkınmada öncelikli bölgeler arasında bulunan TRB1 Bölgesi Elazığ, Malatya, Tunceli ve Bingöl illeri kapsamında değerlendirilerek kadınların işgücü piyasalarındaki mevcut durumu incelenmiş, bölgedeki kadın işgücünün konumu Türkiye geneli ile karşılaştırılarak kadınların iş gücü piyasalarındaki yapısını daha iyi bir konuma getirecek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, İşgücü, İstihdam, Kadın*

The Importance of Women’s Workforce in Regional Development: A Research On TRB 1 Region

Abstract: In terms of implementing sustainable growth, regional development is an important tool for developing countries by ensuring economic and political stability. The current structure of labour market is one of the important factors for regional development to occur. The women labour is in a position that cannot be ignored in developing labour markets and keeping them stable. The current position of women in labour market in developed countries is a situation which should be taken as an example in the developing countries. The countries that aim to reach the level of developed countries on the basis of regional development should aim to improve the position of women in labour market.

In this study, current position of women in labour force is researched by evaluating TRB1 Region, which is a development priority region, for Elazığ, Malatya, Tunceli and Bingöl and suggestions are made to improve the position of women in labour force by comparing it to its position across Turkey.

Keywords: *Development, Regional Development, Labour Force, Employment, Woman*

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri. Eposta: gcerev@hotmail.com

GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi ve bölgeler arası farklılıkların giderilmesi öncelikli hedefler arasındadır. Kalkınma hedefi ile hareket eden gelişmekte olan ülkelerde bazı bölgeler bu hedef doğrultusunda hızlı bir şekilde ilerleme gösterirken bazı bölgeler ise farklı nedenlerden dolayı bu hedefi daha yavaş bir şekilde gerçekleştirmektedir. Bu durum bölgesel kalkınmanın önemini artırırken, kalkınmanın daha dengeli bir şekilde ülke geneline yayılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde iş gücü piyasalarının önemi büyüktür. İş gücü piyasalarının hem ülke genelinde hem de bölgesel kalkınmanın gerçekleştiği yerlerde sergilediği performans istikrarlı ekonomik gelişmenin ortaya çıkmasında kilit konumdadır.

Gelişmiş ülkelerde kadınların iş gücü piyasalarında bulunmuş oldukları konum gelişmekte olan ülkeler için örnek bir gösterge sergilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler kadınların iş gücü piyasalarındaki konumlarını iyi bir duruma getirmeden kalkınma hedeflerine ulaşmakta zorlanırlar. Kadınların iş gücü piyasalarındaki konumu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından da önemlidir. Kadınların toplumsal yaşantı içerisinde aktif bir durumda olmaları, erkekler ile eşit haklara sahip bulunmaları ve ülke genelinde meydana gelen refahtan pay alabilmeleri kalkınmayı destekleyecek önemli bir unsurdur. Ülkeler iktisadi kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve sürdürülebilir refah düzeyine ulaşabilmek için kadınlara başta işgücü piyasaları olmak üzere her alanda gerekli imkanları sunmalı ve kadınların toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu unutmadan mevcut politikalarını bu yönde düzenlemelidir.

Bölgesel Kalkınma ve Önemi

İktisadi açıdan kalkınma sadece ekonomik ilerleme anlamına gelmemektedir. İktisadi kalkınmanın özünde ekonomi ile birlikte sosyal ve kültürel yapının da ilerlemesi bulunmaktadır. Bir ülkenin değişik bölgeleri arasında kalkınma açısından farklılık gözlemlenebilmektedir. Bu durum gelişmiş veya gelişmekte olan her ülkede ortaya çıkabilir. Bölgesel farklılıkların temelinde coğrafi, toplumsal, kültürel ve ekonomik gibi farklı yapısal etkenler bulunabilmektedir. Bölgesel farklılıklar her ülkede görülebilse de gelişmekte olan ülkelerde daha fazla ortaya çıkmakta ve devletin ortadan kaldırılması gereken öncelikli hedefleri arasında bulunmaktadır (Gündüz; 2006:15). Bir ülkenin bölgeler arasındaki kalkınmışlık farklılığı ve bu farklılığın giderilmesi amacı bölgesel politikalarında şekillenmesini ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu durum ile birlikte bölge ve bölgelere göre kalkınma kavramları şekillenmeye başlamış, bölgesel olarak farklı politika ve projelerin uygulanmasına neden olmuştur (Arslan, 2005:276).

Bölgesel kalkınmanın temel hedefi; ülke içerisinde bulunan farklı bölgeler arasında meydana gelen kalkınmışlık dengesizliğinin giderilmesi, ülke genelinde kalkınmanın dengeli bir şekilde meydana gelmesi için öncelikli olarak bölgesel politikalar ortaya koyarak ekonomik, sosyal ve kültürel

dengelesizliklerin en az seviyeye indirilmesi bulunmaktadır (Gündüz, 2006:177). Bölgesel kalkınmanın bu hedefleri yerine getirilirken izlenen politikalarda özellikle ekonomik kaynakların dağılımında eşitlik ve sosyal açıdan gelir adaletsizliğinin azaltılarak dengeli bir şekilde gelir dağılımının ortaya çıkması amaçlanmaktadır (Gündüz, 2006:154). Bu bağlamda bölgesel kalkınmada ekonomik kaynakların etkin bir şekilde kullanılarak, bölgesel mal ve hizmet üretiminin artırılması, elde edilen refahın faktörler arasında dengeli bir şekilde dağıtımının yapılarak toplum içinde sosyal adaletin sağlanması önemli bir durumdur.

Ekonomik gelişme ve sosyal kültürel ilerleme bir ülkenin her tarafında aynı zamanda ve aynı şekilde ortaya çıkmaz. Bazı bölgelerde hızlı bir şekilde meydana gelen değişim bazı bölgelerde ise çeşitli faktörler nedeni ile daha yavaş meydana gelmektedir. Ortaya çıkan bu durumun sonucunda ise bölgesel dengelesizlikler meydana gelmektedir. Bölgeler arasındaki gelişme oranlarının arasındaki farklılıklar ülkenin genel yapısını etkilediği gibi geri kalmış bölgelerde yaşayanların hayat standartlarını da ciddi düzeyde etkilemektedir (Dinler; 2001:113). Gelişmiş ülkeler bu durum karşısında sergilemiş oldukları politikalarda başarılı olmuş, bu durum sonucunda dünya genelinde ilerleme göstererek iyi konuma gelmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise bölgesel farklılıkların giderilmesine daha çok önem vermeye başlamış, geri kalmış bölgeler için özel plan ve projeler hazırlayarak, bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesini öncelikli olarak hedeflemişlerdir. Bölgeler arasındaki dengelesizliklerin giderilmesi ve ülke genelinde sürdürülebilir dengeli bir kalkınmayı meydana getirme hedefi ülkeleri bölgesel kalkınma amacına yönlendirmiştir (Tutar ve Demiral, 2007:65).

Gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye’nin bölgeler arasında bulunan bu farklılıkları bölgesel kalkınmayı öncelikli hedef şekline getirmiştir. Türkiye’de bölgeler arasındaki farklılıkların giderilerek kalkınmanın ülke genelinde dengeli bir şekilde meydana gelmesi için politikalar üretilmekte ve uygulanmaktadır. Türkiye’de bölgeler arası kalkınma farklılıklarının temelinde;

- Coğrafi
- Ekonomik
- Sosyal
- Kültürel nedenler bulunmaktadır (Gündüz, 2006:100).

Türkiye’de bölgeler arası farklılıkların ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin etkisi daha çok Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gözlenmektedir. Bu bölgelerde yaşanan kalkınma sorunları ve farklılıklar, bölgesel kalkınmanın Türkiye genelinde yapısal bir sorun olmasına neden olmaktadır (Arslan ve Ay; 2007:412). Türkiye genelinde özellikle sektörel yapıların ortaya koyduğu farklı iktisadi ve ekonomik verimlilik seviyeleri ile birlikte, coğrafi şartların meydana getirdiği etkileşim sonucunda bölgesel dengelesizliklerin giderilmesi etkilenmektedir. Ülke genelinde

teknolojik ilerlemelerin kısmi yayılması, işgücünün potansiyel yapısı ile birlikte eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılamaması bölgesel kalkınma amacının gerçekleştirilmesinde göz ardı edilemeyecek sorunlardandır. Türkiye’de bölgesel kalkınma hedeflerinin yerine getirilmesinde son dönemlerde yerel fırsatların ve kaynakların en üst seviyede kullanılması ve bu durumun gerçekleşmesi için yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları, yerel işletmeler, istihdam olanakları, eğitim kurumları ve diğer sosyal aktörlerin bir arada çalışması önem arz etmeye başlamıştır (Bölgesel Çalışma Grubu Raporu, 2015:20-25).

Bölgesel kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde işgücü önemli bir araçtır. Kalkınmada geri kalmış bölgelerin mevcut işgücü yapısı bölgeye yapılacak yatırımların şekillenmesinde önemli bir etkidir. Türkiye’de de bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için geri bölgelerin iş gücü yapısı iyi bir şekilde analiz edilmeli, kalkınma politikalarında işgücü ekseninde hareket edilmelidir.

Dünyada gelişmiş ve kalkınmada öncü ülkelerde kadınların işgücüne katılımı bu durumun şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Gelişmiş ülkelerde kadın işgücünün potansiyel yapısı en verimli şekilde kullanılmaya çalışılmış, kadınların işgücü piyasalarında yer bulmaya çalışırken yaşamış oldukları dezavantajlı durumlara karşı tedbirler alınarak, kadın istihdam oranları artırılmaya çalışılmıştır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki kalkınma farklılığının ortaya çıkardığı bir durumda kadınların işgücü piyasaları içindeki mevcut yapısıdır. Bölgesel kalkınmayı öncelikli hedefleri arasında bulduran Türkiye’de kadınların işgücü piyasalarında daha çok yer bulacağı genel ve bölgesel politikalar izlemelidir. Türkiye’de de kadınların iş gücü piyasalarına girmesinde gelişmiş ülkelerde ve özellikle Avrupa Birliği’nde olduğu gibi yasal düzenlemeler ve fonlar daha aktif bir şekilde kullanılmalıdır.

Dünya’da ve Türkiye’de Kadın İşgücünün Genel Durumu

Özellikle küreselleşmenin etkisi ile birlikte yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler dünyada sanayileşmenin artmasına neden olmuştur. Yaşanan bu değişimle birlikte üretimde sağlanan verimlilik artışı ile birlikte tüketim alışkanlıkları değişmiş, yaşam tarzları ve toplumun sosyal kültürel yapısı devrim geçirmiştir. Tüm bu değişimler ile birlikte kadınların toplumsal yaşam içindeki konumu farklılaşmış ve kadın işgücünün istihdamında artış ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde kadın işgücüne önem verilmesi kadınların çalışma hayatı içindeki konumunun yeniden dizayn olmasına sebep olmuştur (Karabıyık, 2012: 233). Tablo 1’de ILO verilerine göre büyük ekonomilerde kadının işgücüne katılım oranları verilmiştir.

Tablo 1. 2015 Yılında Büyük Ekonomik Ülkelerde Kadınların İşgücüne Katılma Oranları (%) (15+yaş)

Ülke	Kadının İşgücüne Katılım Oranı (%)	Ülke	Kadının İşgücüne Katılım Oranı (%)
ABD	57,5	Birleşik Krallık	58
Çin	64,8	Rusya	63,8
Japonya	49,8	Brezilya	48,5
Almanya	54,9	İtalya	40,8
Fransa	52,4	Kanada	61,9

Kaynak: www.ilo.org

Tablo 1 verilerine göre dünyanın büyük ekonomilerinde kadınların işgücüne katılım oranı %64,8 ile Çin’de elde edilmiştir. En düşük oran ise %40,8 ile İtalya’da görülürken diğer ülkeler bu iki değer arasında oranı elde etmişleridir. Dünyanın büyük ekonomileri genel olarak değerlendirildiğinde kadınların işgücüne katılımında ortalama %50 üzerinde bir oran yakaladıkları gözlenmektedir.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı tarihsel süreç içerisinde sayısal olarak düşük seviyelerde şekillenmiştir. Bölgeler arası karşılaştırmalar, Türkiye’deki kadınların diğer bölgelere kıyasla çok daha düşük bir oranda işgücüne katıldıklarını göstermektedir. Bu durum, kadınların işgücüne katılımının yüzde 40’ın altında olduğu alt-orta gelirli ülkeler ile karşılaştırmada bile geçerlidir. Şu anda Türkiye sadece, kadınların işgücüne katılımının sürekli olarak yüzde 20 civarında olduğu Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden daha iyi bir performansa sahiptir. Bununla birlikte, Türkiye’de işgücünden ayrılan kadınların gittikçe artan payı nedeniyle, 1990’dan bu yana Türkiye ile bölge arasındaki farkın gittikçe daraldığına dikkat edilmelidir (Göküş vd., 2013:88-90). Özellikle 1980 sonrası dönemde kadın işgücünün öneminin artması kadınların işgücü piyasalarında yer alması için izlenen politikaları da etkilemiştir.

Tablo 2’de ise kadının işgücüne katılım oranları Dünya Bankası verileri üzerinden 2006-2014 yılları arasında verilmiştir. Bölgesel verilerin ortaya konulduğu tabloda en düşük katılım oranı Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde gerçekleşirken, en yüksek oran Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde gözlenmiştir. Türkiye ise dünya genelinin altında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yakın bir düzeyde görünüm sergilemiştir (World Bank Database, 2015). Bu durum Türkiye’nin dünya genelinde kadın iş gücü açısından bulunmuş olduğu konumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Dünyada Bölgelere Göre Kadınların İşgücüne Katılma Oranları (%) (15+ yaş)

	2006	2010	2011	2012	2013	2014
Dünya	51,7	50,4	50,3	50,2	50,3	50,3
Doğu Asya ve Pasifik	62,3	61,0	61,1	61,2	61,3	61,3
Güney Asya	36,3	31,6	31,0	30,4	30,5	30,5
Latin Amerika ve Karayipler	51,6	53,1	53,2	53,6	53,7	53,8
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	20,5	20,9	21,1	21,4	21,7	21,8
Sahra Altı Afrika	63,1	63,3	63,5	63,6	63,7	63,8
AB	49,2	50,2	50,4	50,8	50,8	50,8
Türkiye	23,6	27,6	28,8	29,5	30,8	30,3

Kaynak: www.data.worldbank.org/www.tuik.gov.tr verilerinden derlenmiştir.

Türkiye’de kadının işgücü piyasalarında bulunduğu durum cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar süre içerisinde her zaman bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye’de kadınların işgücü piyasalarında karşılaştıkları sorunların temelinde toplumsal yapının ortaya çıkardığı sorunlar ana neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle toplum içinde ortaya çıkan cinsiyet temelli iş bölümü, ata erk düşünce yapısı, kadının aile yaşamı içindeki konumu, geleneksel aile yapısını içinde meydana gelen çözümler, kadınların eğitim seviyesinin genel durumu ve sektörel ihtiyaçları karşılayamaması bu sorunun temel kaynaklarıdır (Hotar, 2011: 84).

Türkiye açısından sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik istikrar açısından kadınların iş gücü piyasalarındaki konumu önemli bir gündemdir. Türkiye’de nüfusun genel yapısının ortaya koyduğu çalışma çağındaki nüfusun artış hızı oranına rağmen kadınlar iş gücü piyasalarında yeterince yer bulamamaktadır (Karabıyık, 2012: 237). Türkiye’de kadınlar işgücü piyasalarına katılma konusunda gelişmiş ülke kadınlara ve Türkiye’de ki erkeklere oranla geri kalmış bir pozisyonundadır. Kadınların işgücü piyasalarına katılması sadece kadının çalışması anlamına gelmemekte aynı zamanda kişisel güven duygularını, toplumsal konumlarını ilerletmekte, üretime katkı sağlamalarını ortaya çıkarmaktadır (TCEUEP, 2008: 14).

Kadının toplum içindeki konumunun açıklanması açısından nüfusun dağılımı önemli bir veridir. 2016 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusu bir önceki yıla göre 1.073,34 kişi artarak 79 milyon 814 bin 871 kişi olmuştur. Bu nüfusun yarısını kadınlar oluşturmaktadır (%49,8). Erkek nüfusun oranı da %50,1’dir (TÜİK, 2017). Bu durum kadınların sayısal olarak toplum içerisinde önemli bir konuma sahip olduklarını göstermektedir. Tablo 3’de Türkiye’nin temel işgücü göstergelerinin güncel durumu 2015 ve 2016 yılları kapsamında TÜİK istatistiklerine göre verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Temel İşgücü Göstergeleri (15+ Yaş/2015-2016 Yılları)

15+ Yaş	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Nüfus (Bin)	57.854	58.720	28.573	29.031	29.281	29.689
İşgücü (Bin)	29.678	30.535	20.453	20.899	9.225	9.637
İstihdam (Bin)	26.621	27.205	18.562	18.893	8.058	8.312
İşsiz (Bin)	3.057	3.330	1.891	2.006	1.167	1.324
İşgücüne Katılma Oranı (%)	51,3	52,0	71,6	72,0	31,5	32,5
İstihdam Oranı (%)	46,0	46,3	65,0	65,1	27,5	28,0
İşsizlik Oranı (%)	10,3	10,9	9,2	9,6	12,6	13,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr (TÜİK İstatistik Yıllığı)

Tablo 3 verilerine göre toplam işgücü 2016 yılında bir önceki yıla göre 857 bin kişi artarak 30 milyon 535 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,7 puan artarak %52 düzeyinde meydana gelmiştir. Erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,4 puanlık artışla %72, kadınlarda ise 1 puanlık artışla %32,5 olarak şekillenmiştir. İstihdam edilenlerin sayısı 2016 yılında bir önceki yıla göre 584 bin kişi artarak 27 milyon 205 bin kişi, istihdam oranı ise 0,3 puanlık artış ile %46,3 olarak şekillenmiştir. Erkeklerde istihdam oranı 0,1 puanlık artışla %65,1, kadınlarda ise 0,5 puanlık artışla %28 olarak meydana gelmiştir. Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştaki işsiz sayısı 2016 yılında bir önceki yıla göre 273 bin kişi artarak 3 milyon 330 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı ise 0,6 puanlık artış ile %10,9 seviyesine yükselmiştir. İşsizlik oranı erkeklerde 0,4 puanlık artışla %9,6, kadınlarda ise 1,1 puanlık artışla % 13,7 olarak meydana gelmiştir. Tablo 3 verileri genel olarak yorumlandığında gelişmiş olan ülkelere göre daha düşük seviyelerde şekillenen işgücü piyasalarının genel durumu kadın iş gücü açısından bu genel durumdan da kötü bir görünüm sergilemiştir. Kadınların işgücü piyasalarındaki genel durumu erkeklere oranla daha düşük seviyelerdedir. Özellikle istihdama katılım oranları mevcut kadın işgücünün üretim potansiyelini piyasalara yansıtamayacak düzeydedir.

Tablo 4’de İstihdam edilenlerin işteki durumları TÜİK istatistiklerine göre verilmiştir. 2016 yılında Türkiye’de istihdam edilenlerin %68’i ücretli ve yevmiyeli çalışan durumunda bulunurken, %4,4’ü işveren, %17,4’ü kendi hesabına çalışan ve %10,2’si de ücretsiz aile işçisi durumundadır. Kadınlar açısından tablo incelendiğinde işgücü piyasalarında bulunan kadınların %65’i ücretli ve yevmiyeli çalışan, %24,4’ü ücretsiz aile işçisi, %9,4’ü kendi hesabına ve %1,3’ü de işveren konumunda çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Tablo 4’de dikkat çeken önemli nokta kadınların özellikle ücretsiz aile işçisi konumunda yüksek göstergeler sergilediği, işveren konumunda ise düşük veriler sergilediği durumudur. Kadınlar işgücü piyasaları içerisinde daha çok ücretli ve yevmiyeli olarak kendilerine yer bulmaktadır.

Tablo 4. İsteki Durumuna Göre İstihdam Edilenler (2015-2016 Yılı)

15+ Yaş	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ücretli ve Yevmiyeli (%)	67,3	68,0	69,0	69,3	63,2	65,0
İşveren (%)	4,3	4,4	5,6	5,8	1,2	1,3
Kendi Hesabına (%)	17,6	17,4	21,1	20,9	9,3	9,4
Ücretsiz Aile İşçisi (%)	10,8	10,2	4,3	4,0	26,3	24,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr (TÜİK İstatistik Yıllığı)

Türkiye’de kadınların işgücü piyasalarında ki konumunu incelerken özellikle işgücünün potansiyel verimliliğinin piyasalara yansımalarının sıkıntıları ile birlikte yeni iş yaratma konusunda yaşadıkları sıkıntılarda ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda ücretsiz aile işçisi konumu ile birlikte gelir yetersizliği ve kayıt dışı çalışma işgücü piyasalarında kadının konumunu etkilemektedir (Eyüboğlu, 2003:31-32).

Tablo 5’de istihdam edilenlerin ekonomik faaliyet alanlarına göre güncel verileri TÜİK istatistiklerinden verilmiştir. Türkiye genelinde istihdamın dağılımını incelediğimizde hizmetler sektörünün %54,8 ile en üst seviye de olduğu gözlenmektedir. Sanayi sektörü %20,2 ile ikinci sırada gelirken, tarım %18,3 ve inşaat sektörü de %6,7 ile sanayi sektörünü takip etmektedir. Kadınların işgücü piyasaları içerisindeki durumu ekonomik faaliyetlere göre incelendiğinde hizmetler sektörünün %57,2 ile ilk sırada yer aldığı gözlenmektedir. Kadınlarda tarım ağırlıklı ekonomik çalışma konumu zaman içerisinde hizmetler sektörüne doğru kayma eğilimi göstermiştir. Kadınlar daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duyan hizmet sektörü içerisinde işgücü piyasalarında yer bulmaktadır.

Tablo 5. Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenler (2015-2016 Yılı)

15+ Yaş	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Tarım (%)	19,0	18,3	15,1	15,0	28,2	26,2
Sanayi (%)	21,0	20,2	22,8	22,0	16,7	15,9
İnşaat (%)	6,7	6,7	9,1	9,3	0,9	0,8
Hizmetler (%)	53,3	54,8	52,9	53,7	54,2	57,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr (TÜİK İstatistik Yıllığı)

Tablo 6’da Türkiye’de eğitim durumuna göre kadınların genel işgücü durumu TÜİK İstatistiklerine göre verilmiştir. Tablo 6 verilerine göre kadınların en yüksek istihdam oranları yüksek öğretim düzeyinde gerçekleşirken en düşük istihdam oranı ise okur yazar olmayan düzeyde gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım açısından veriler incelendiğinde yüksek öğretim düzeyinde %71,7 düzeyinde gerçekleşen işgücüne katılım oranı, okur yazar olmayanlarda %15,1 seviyesinde kalmıştır. Tablo 6 verilerinin açıkladığı temel nokta kadınların eğitim düzeyleri arttıkça işgücü piyasalarında daha çok yer aldıkları ve konumlandıkları verisidir.

Tablo 6. Kadınların Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu

Eğitim Durumu	İşgücüne Katılma Oranı		İstihdam Oranı		İşsizlik Oranı	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Toplam	31,5	32,5	27,5	28,0	12,6	13,7
Okur-Yazar Olmayanlar	14,3	15,1	13,7	14,4	3,9	4,7
Lise Altı	26,3	26,0	23,4	22,8	10,8	12,4
Lise	33,2	34,8	26,7	26,7	19,5	23,3
Mesleki Teknik Lise	39,8	42,8	32,7	33,1	17,9	22,7
Yükseköğretim	71,7	71,7	60,7	58,0	15,3	19,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr (TÜİK İstatistik Yıllığı)

Kadının nüfus ve işgücü piyasaları içerisindeki sayısal konumu göz önünde bulundurulduğunda önemli bir beşeri sermaye kaynağı oldukları gerçeği öne çıkmaktadır. Türkiye’de kadınların genel eğitim düzeylerinin ortalamasının düşük olması işgücü piyasalarındaki konumlarını da etkilemiştir (Karakoç ve Kolaşın, 2008:1-2). Kadının eğitim düzeyinin iyi bir durumda olması onların sadece işgücü piyasalarında yer almasına yol açmamakta aynı zamanda yapmış oldukları ekonomik faaliyetlerinde süreklilik kazanmasını sağlamaktadır. Kadınların eğitim durumlarının artırılarak, bilgi ve becerilerinin çoğaltılması onların işgücü piyasalarında kendilerine daha iyi bir konum bulmasını sağlayacaktır. Eğitim kadınlar için işgücü piyasalarında avantaj sağlamakta, kadınların statü olarak yükselmesini sağlamaktadır (Keskin, 2014:84).

TRB1 Bölgesinde Kadın İşgücünün Genel Durumu

Türkiye genelinde bazı bölgeler iktisadi kalkınmanın ve sürdürülebilir ekonominin tam olarak sağlanabilmesi için bölgesel kalkınma planı içerisine alınmıştır. Bu duruma istinaden bölgesel kalkınma hedefleri doğrultusunda ülke genelinde dezavantajlı konumda bulunan bu bölgeler için kalkınmayı teşvik edici plan ve projeler uygulanmıştır. Kalkınmada öncelikli bölgeler arasında bulunan TRB1 Bölgesi istatistiksel bölge birimleri sınıflandırması düzey 2 kapsamında Elazığ, Malatya, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşmaktadır.

TRB1 Bölgesi illerinin genel durumu Türkiye ortalamasının altında olup, bölgenin kendine ait farklı etkenlerinden dolayı kalkınmada geri kalmış bölgeler arasında yer almaktadır. TRB1 Bölgesinin iktisadi kalkınmasının diğer bölgelere göre yavaş olmasının önemli bir sebebi de kadın işgücünün potansiyelinin yeterince üretim faktörleri içerisinde kullanılmamasıdır. Tablo 7’de TRB1 bölgesinde bulunan Elazığ, Malatya, Bingöl ve Tunceli illerinin kadın erkek nüfusları sayısal olarak verilmiştir. Tablo 7 verileri genel olarak değerlendirildiğinde bölge içindeki kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın düzeyde olduğu gözlenmektedir. Özellikle Malatya ve Elazığ illerinde kadın nüfusunun erkek nüfusundan daha fazla olduğu diğer bir önemli veridir. Bu durum bölgenin kadın nüfusunun iş gücü piyasaları yönünden potansiyelini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 7. TRB1 Bölgesinin Kadın Erkek Nüfusu

İller	2015		2016	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bingöl	136.601	130.583	138.425	134.725
Elazığ	285.511	288.793	289.725	291.934
Malatya	385.440	387.464	387.625	389.442
Tunceli	48.129	37.947	49.625	38.421

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Tablo 8’de TRB1 bölgesinin genel, erkek ve kadın işgücü durumları TÜİK verilerine göre verilmiştir. TRB1 Bölgesinde işgücüne katılma oranı %49,1 düzeyinde gerçekleşirken, istihdam oranı ise %44,7 olmuştur. Bölgedeki işsizlik oranı %8,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Cinsiyete göre işgücü verileri incelendiğinde erkeklerin işgücüne katılma oranı %69,3, kadınların işgücüne katılma oranı ise %30,2 düzeyinde meydana gelmiştir. Bölgede cinsiyete göre istihdam oranı erkeklerde %63,9, kadınlarda ise 26,7 düzeyinde meydana gelmiştir. İşsizlik oranları erkeklerde %7,7 düzeyinde, kadınlarda ise %11,5 düzeyinde meydana gelmiştir. Bölgenin 15 yaş üstü nüfusu incelendiğinde kadın nüfusunun erkeklerden fazla olduğu öne çıkmaktadır. Bölgenin işgücü piyasaları açısından kadın nüfusu değerlendirildiğinde mevcut potansiyelin tam olarak piyasalara yansımadağı gözlenmektedir. TRB1 Bölgesinde kadınların işgücü piyasası içerisindeki durumu hem Türkiye ortalaması hem de bölgenin erkek nüfusunun ortalamasının altında görünüm sergilemektedir.

Tablo 8. Temel İşgücü Göstergeleri, TRB1 (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli), 2016

Bölge Kodu	15+ Nüfus	İşgücü (bin)	İstihdam (bin)	İşgücüne dahil olmayan nüfus(bin)	İşsiz (bin)	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
TRB1	1266	621	565	644	55	49,1	8,9	44,7
TRB1 (Erkek)	612	424	391	188	33	69,3	7,7	63,9
TRB1 (Kadın)	654	197	175	457	23	30,2	11,5	26,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri.

Tablo 9’da TRB1 Bölgesinin kadın işgücünün durumu eğitim seviyesine göre 2016 yılı kapsamında TÜİK istatistiklerinden verilmiştir. Kadın işgücünün eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı incelendiğinde yüksek öğretim mezunlarında %55,9’luk bir katılım oranı ortaya çıkarken, okuma yazma bilmeyenlerde %19,6’lık bir oran verilerden elde edilmiştir. İstihdam oranı yüksek öğretim mezunlarında %66,6 düzeyinde gerçekleşirken, eğitim düzeyi azaldıkça oranında azaldığı gözlenmiş ve okuma yazma bilmeyenlerde %20 istihdam oranı verisi elde edilmiştir. İşsizlik oranı en yüksek lise ve dengi mesleki eğitim mezunlarında %19,9’luk düzey ile gerçekleşirken, okuma yazma bilmeyenlerde bu oran %2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 9. TRB1 Bölgesi Eğitim Durumuna Göre Kadın İşgücü, 2016

Eğitim Durumu	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı
Okuma Yazma Bilmeyen	19,6	20	2
Lise Altı Eğitimler	23,2	25,5	9
Lise ve Dengi Meslek Okulu	25,8	32,3	19,9
Yüksek Öğretim	55,9	66,6	16

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri.

Tablo 9 verilerine göre bölgede kadınların eğitim düzeyi artıkça işgücü piyasalarında sahip oldukları konumda iyileşmektedir. Bölge kadının genel eğitim durumunun düşük olması ve bu düşük seviye ile birlikte işgücüne katılma oranlarının eğitim seviyesi ile birlikte artması bölgenin potansiyel kadın nüfusunun işgücü piyasalarına katılmasında engel teşkil etmektedir. Bölgede kadınların eğitim durumu düzeldikçe iş gücü piyasalarındaki konumları da daha iyi bir duruma gelecektir.

Tablo 10’da TRB1 Bölgesinin kadın işgücünün durumu yaş durumuna göre 2016 yılı kapsamında TÜİK istatistiklerinden verilmiştir. Kadınların istihdam oranları 25-36 yaş aralığında %36 ile en yüksek düzeyde gerçekleşirken, 35-54 yaş aralığında %32,1, 20-24 yaş aralığında ise %31,5 düzeyinde meydana gelmiştir. Kadınların işgücüne katılma oranı 25-34 yaş aralığında %42,6 ile en yüksek düzeyde meydana gelirken, 20-24 yaş aralığında ise 39,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kadınların işgücüne katılma ve istihdam oranları en düşük 15-19 yaş grubunda gerçekleşmiştir. Bölgede kadınlar daha çok orta yaşlarda iş gücü piyasasını da yer bulmaktadır.

Tablo 10. TRB1 Bölgesi Yaş Durumuna Göre Kadın İşgücü, 2016

Yaş Durumu	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı
15-19	11,8	14,1
20-24	31,5	39,9
25-34	36	42,6
35-54	32,1	35,1
55+	16,8	17

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri.

Tablo 11’de TRB1 Bölgesinin ve bölgedeki kadınların iktisadi faaliyet durumları 2015 ve 2016 yılı kapsamında TÜİK istatistiklerinden verilmiştir. TRB 1 Bölgesinde çalışanların %54,9’u hizmet sektöründe, %29,4’ü tarım sektöründe ve %15,7’si de sanayi sektöründe bulunmaktadır. TRB1 Bölgesinde çalışan kadınların %49,5’i hizmet sektörü, %42,9’u tarım ve %7,6’sı da sanayi sektöründe çalışmaktadır. Bölge genelinde çalışanların en çok bulunduğu sektör hizmet sektörüdür. Bu durum Türkiye geneli ile benze konumu ortaya koymaktadır. TRB1 Bölgesinde çalışan kadınların durumu ise hizmet sektörüne doğru artma eğilimi gösterirken tarım sektörü halen bölgede kadının yoğun olarak bulunduğu bir sektör konumundadır.

Tablo 11. TRB1 İktisadi Faaliyet Durumuna Göre Kadın İşgücü

15+ Yaş	GENEL		KADIN	
	2015	2016	2015	2016
Tarım (%)	29,3	29,4	49,1	42,9
Sanayi (%)	18,0	15,7	6,7	7,6
Hizmetler (%)	52,7	54,9	44,2	49,5

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri.

Tablo 12’de TRB1 Bölgesindeki kadınların işgücüne katılmama nedenleri 2015 ve 2016 yılı kapsamında TÜİK istatistiklerinden verilmiştir. TRB 1 Bölgesinde işgücüne dahil olmayan 192 Bin kadın bu duruma en işleri ile meşgul olmalarını neden göstermişlerdir. Bölgedeki kadınlarda 70 Bini özür, yaşlılık ve hastalık gibi nedenlerden işgücüne dahil olmazken, 64 bin kadında iş arayıp çalışmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Bölgede bulunan kadınlardan 61 bini eğitim öğretim nedeni ile işgücüne katılmadığını ifade ederken, 27 Bin kadın ise iş bulma ümidini kaybettiğini belirtmiştir. TRB 1 Bölgesinde ki kadınların işgücü piyasalarına girememe nedenleri genel olarak değerlendirildiğinde kadınların bölge toplumunun genel yapısı nedeni ile ev işlerinde öncelikli olarak yer aldığını, son yıllarda iş bulma ümidinin yokluğunun azalarak. Çalışmaya hazır kadın sayısının yükseldiğini ifade edilebilir. Bölgedeki kadın işgücü potansiyelinin tam olarak kullanılmamasının toplumsal yapının da etken olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 12. TRB1 Bölgesi Kadının İşgücüne Katılmama Nedenleri (2015-2016/Bin)

Neden	2015	2016
İş Bulma Ümidi Yok	33	27
İş Arayıp Çalışmaya Hazır Olanlar	59	64
Mevsimlik Çalışanlar	2	0
Ev İşleri İle Meşgul	204	192
Eğitim ve Öğretim Devam	62	61
Emekli	5	6
Özürlü, Yaşlı, Hasta	65	70
Ailevi ve Kişisel Nedenler	21	33
Diğer	3	4

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri.

DEĞERLENDİRME

Gelişmekte olan ülkeler için öncelikli hedef iktisadi kalkınmayı sağlayarak, sürdürülebilir bir ekonomi başarmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye bu hedef doğrultusunda hareket etmektedir. Türkiye’nin hedefine ulaşması için bölgesel kalkınma önemli bir araçtır. Bölgesel olarak geri kalmış yörelerin farklı stratejik planlar ile ülke içindeki gelişmiş bölgeler seviyesine ulaştırmak bölgesel kalkınma planlarının amacıdır.

TRB1 bölgesi bulunmuş olduğu durum ile bölgesel kalkınma yöreleri içerisinde geçmektedir. TRB 1 bölgesinin kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için bölgenin mevcut potansiyelini en iyi şekilde kullanması gerekmektedir. İşgücü TRB1 bölgesinin kalkınmada önemli bir etkenidir. İşgücü piyasalarının gelişmesi, üretim faktörleri ile birlikte daha fazla ekonomik değer üretmesi bölgenin kalkınmasını hızlandıracaktır. TRB 1 bölgesinin işgücü potansiyeli ve etkinliği için kadın işgücü önemli bir değerdir. TRB1 bölgesi açısından kadın işgücünün mevcut durumu ve potansiyeli değerlendirildiğinde;

- TRB 1 bölgesinin nüfus yapısı içerisinde kadınların sayısal konumu erkeklerle aynı oranda olup, kadınların işgücü piyasaları açısından mevcut potansiyeli erkekler ile aynı durumdadır. Fakat bölgenin mevcut işgücü yapısı açısından bu durum işgücü piyasalarına tam olarak yansımamaktadır.
- Bölgede işgücü piyasaların da çalışan kadınlar açısından tarım ve hizmet sektörü oransal olarak önemli bir durumdadır. Nitelik açısından daha basit işgücüne ihtiyaç duyan tarım işgücü bölge kadının bağımlı çalışmasında bir etken olurken, yıllar içerisinde nitelikli işgücüne daha çok ihtiyaç duyan hizmet sektörünün de payı gittikçe artmıştır. Bu durum kadının eğitiminin işgücü piyasalarında yer bulabilmesi açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır.
- Bölgenin genel toplumsal yapısı gereği kadınların üstlenmiş olduğu rol kapsamında aile içinde daha çok işle meşgul olması işgücü piyasalarına girişte engel oluşturmaktadır. Kadınlar işgücü piyasalarına girme açısından her geçen yıl daha istekli olsa da toplumsal genel yapı bu durumda engel oluşturmaktadır.

TRB 1 bölgesi kadın işgücü potansiyelini ne kadar çok işgücü piyasalarına yansıtırsa o kadar hızlı kalkınma sağlayabilir. TRB1 bölgesinin kalkınması Türkiye'nin kalkınmasını hızlandırır. TRB 1 Bölgesinde bulunan kadınların eğitim durumlarının iyileştirilmesi, girişimcilik alanında desteklenmesi ve iş gücü piyasalarına girişte meydana gelen engellerin kaldırılması yönünde politikalara önem verilerek, kadın potansiyeli işgücü piyasalarına yansıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, İ. ve AY, H. M. (2007) ‘‘Güneydoğu Anadolu Bölgesine Yönelik Uygulanan İktisadi Politikalar’’.
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
- ARSLAN, K. (2005) ‘‘Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları’’ İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE Dergisi, 7, 275-294
- Bölgesel Gelişme Çalışma Grubu Raporu IV (2015). 2015 Türkiye İktisat Kongresi.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt14.pdf>, Erişim Tarihi: 24.11.2017,
- DİNLER, Z. (2001) ‘‘Bölgesel İktisat’’, 6.Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları
- EYÜBOĞLU, D. (2003) ‘‘Girişimciliğin Geliştirilmesi’’, Ankara: Milli Prodüktivite Yayınları, No: 668.

FKA, Fırat Kalkınma Ajansı, 2014-2023 TRB1 Bölge Planı Taslağı, Temmuz, 2013.

GÖKÜŞ, M., ÖZDEMİRAY, S. M., GÖKSEL, Z. S. (2013). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 29/2013, 87-97.

GÜNDÜZ, A. Y. (2006) Bölgesel Kalkınma Politikası, 1. Baskı, Ekin Kitapevi, Bursa

HOTAR, N. (2011), Ekonomik Toplumsal Kalkınma ve Kadın İstihdamı, TÜRK-İŞ Dergisi, Sayı 392, Mart, Ankara, ss. 84-86.

KARABIYIK, İ. (2012), “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 32, Sayı: 1, s.231-260.

KARAKOÇ, U. ve KOLAŞIN, U. G. (2008), “Kadın İstihdamını Artırmak İçin Girişimcilik Desteklenmeli,” Betam Araştırma Notu, Kasım.

KESKİN, S. (2014), “Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (9:1); 71-94.

TCEUEP, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013, 2008, Ankara.

TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2016 Yılı Sonuçları, TÜİK Haber Bülteni.

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Ocak 2016. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do> (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Aralık 2016. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_ (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

TUTAR, Filiz, DEMİRAL, Mehmet (2007) “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.2, No:1, ss:65-84.

İnternet Kaynakları

<http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT> (Erişim Tarihi: 17.10.2017)

<http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/research-and-databases/lang--en/index.htm> (Erişim Tarihi: 21.09.2017)